

TOP TEMA

TKO SU LJUDI KOJI OBNAVLJAJU NAJVAŽNIJE

RAZLIČITE PROFESIJE
Igor Kozjak je inženjer kemije, a Andreja Dražojević je diplomirala na Tekstilno-tehnološkom fakultetu

LABORATORIJ SE NALAZI IZA TEŠKIH METALNIH VRATA KI

7/REDNIJE POVIJESNE DOKUMENTE

LABORATORIJ ZA SLOVA

Na oko 100 četvornih metara u podrumu Državnog arhiva marljivo radi tim od 15 ljudi. Njihov je posao da vrate stari sjaj **knjigama, dokumentima i kartama** neprocjenjive vrijednosti. Za jednu stranicu trebaju im mjeseci

Piše: ROMANA BILEŠIĆ

Ako nemate strpljenja, nemojte raditi ovaj posao. Ponekad kako biste očistili samo jedan četvorni centimetar trebate i tri sata, kaže Igor Kozjak (33).

Diplomirani je inženjer kemijske tehnologije i već šest godina radi u Središnjem laboratoriju za konzervaciju i restauraciju Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu. Do njegova smo se radnog mjesta spustili kroz usko stubište u podrum jedne od najljepših zgrada u središtu Zagreba.

OBNAVLJAJU I STARE KNJIGE S IZVODIMA IZ MATICE ROĐENIH

Na kraju hodnika su teška metalna vrata kroz koja se može proći samo ako znate kod. Ili vam netko od zaposlenika otvori. Mi smo posjet dogovorili pa nas je dočekala nasmiješena, ali i pomalo rezervirana ekipa. Novinarska ekipa nikad nije kročila u ovaj prostor. Restauratori knjiga? Ne zvuči zabavno. No kad smo na kolicima naše desne strane ugledali knjige koje već na prvi pogled izgledaju kao da su neprocjenjive vrijednosti te ugledali restauratora s bradi-

com i irokezom, shvatili smo da pred nama leži posebna priča. Laboratorij postoji šest desetljeća, a osim arhivskih dokumenata, njegovih se 15 zaposlenika bavi restauriranjem starih, rukopisnih knjiga, inkunabula, iluminiranih i orijentalnih rukopisa, isprava na pergamenama, voštanim pečatima, te nacrtima, zemljovidima i globusima. Restauriraju se i stari uvezi, a knjige se, ovisno o stanju izvornog uveza, nakon restauriranja uvezuju u posebno pripremljene i restaurirane izvorne korice ili u nove, izrađene po uzoru na izvorne. Za restaurirano gradivo izrađuje se i odgovarajuća zaštitna ambalaža po mjeri.

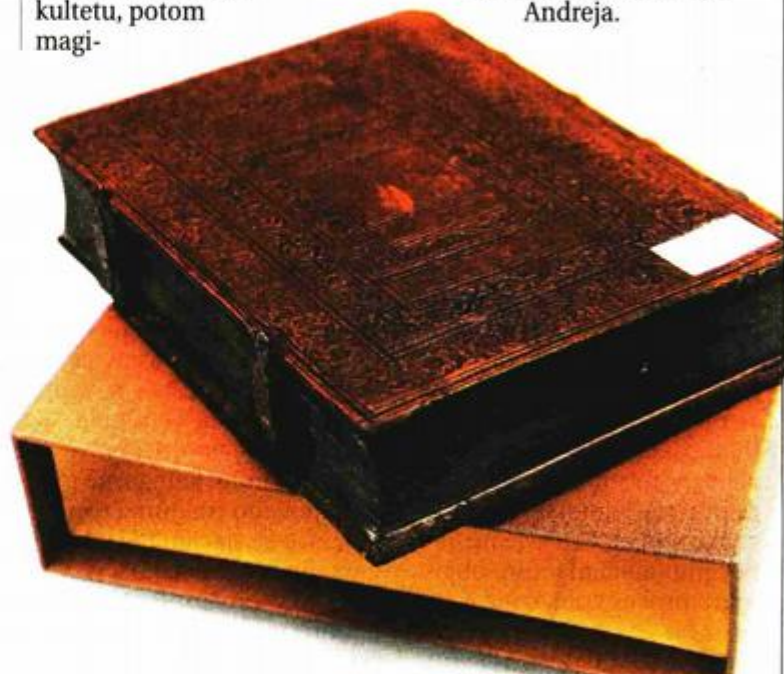
- Za razliku od drugih restauratorskih struka koji nedostajuće dijelove mogu rekonstruirati prema komparativnom materijalu, mi ne možemo rekonstruirati izgubljeni tekst jer ga jednostavno često nemamo s čime usporediti. Naše je da oštećene knjige ili karte zaštitimo i spriječimo daljnje oštećivanje. Dijelove koji nedostaju zamjenjujemo posebnim japanskim papirom koji, osim što štiti, budućim istraživačima šalje

poruku da dio nedostaje, da ga nikad nije bilo ili da je potpuno izgubljen - objašnjava nam pročelnica laboratorija Andreja Dragojević (47). Iako je u ovom laboratoriju zaposlena tek od kraja prošle godine, njezin život su slova, rijetki spisi i papir.

SVI MORAJU PROĆI DODATNU OBUKU KAKO BI BILI MAJSTORI

- Diplomirala sam na Tekstilno-tehnološkom fakultetu, potom magi-

strirala restauriranje papira u Ljubljani, a prije ovog posla radila sam u Hrvatskom restauratorskom zavodu. Za ovaj posao potrebna je visoka stručna sprema i obavezno dvije godine prakse, nakon kojeg se polaže državni stručni ispit u Ministarstvu kulture. Ovo je timski rad, a kako na knjigama ima i metala i drveta, imamo i ljude koji su se usavršili i u tim područjima - objašnjava nam Andreja.

NASTAVAK NA SLJEDEĆOJ STRANICI

ROZ KOJA MOŽETE SAMO AKO IMATE **ŠIFRU** ILI POZIV

TOP TEMA

ZBOG LIČINKI U KORICAMA, MORA

ZELJKO HLADNIK/255524

SVE SE MJERI

Svaka faza rada precizno se dokumentira i fotografira kako bi i buduće generacije znale što se radilo

Dok to objašnjava, pred njom stoji debela i pohabana knjiga iz 1880. godine "Štenja i evanđelja" koja čeka svoj red. Osim što moraju biti vrhunske kakvoće, osnovni materijali s kojima rade moraju biti i kemijski neutralni. I uvjeti u laboratoriju moraju biti besprijekorni.

Temperatura i vlaga propisane su konzervatorskim standardima, te se mjere više puta na dan. Ako je previsoka, uključuju se odvlaživači, ako je pak preniska, ovlaživači.

- Svi procesi moraju biti reverzibilni, što znači da sve što tijekom restauracije nanese, mora se moći bezbolno skinuti i izmijeniti. Na ovoj ćemo knjizi pažljivo skinuti ove ljepljive trake da se ne oštete slova, te na to staviti japanski papir. Zaista se mora biti vrlo pažljiv i imati iskustva da se to napravi bez oštećenja. Nestručni popravci mogu napraviti veliku štetu i, evo, ove mrlje nećemo moći ukloniti, objašnjava proces i pokazuje mrlje nalik na one od kave. No zapravo je riječ o posljedicama

nepropisna čuvanja knjige. - Ali vrlo je važno i poslije restauriranu arhivsku građu čuvati na propisan način, u idealnim uvjetima i gdje nema velike vlage - pripovijeda nam Dubravka Pilipović (56). Diplomirana biologinja veteranka je tog laboratorija koju je, objašnjava, put slučajno ovdje nanio.

RESTAURIRALI SU I KNJIGU TEŠKU 50 KILOGRAMA

- Radim ovdje 28 godina i iako sam završila biologiju, ispostavilo se da mi je taj fakultet koristio u ovom poslu i to pri raznim vrstama bioloških oštećenja knjiga. Mi smo vam ekipa entuzijasta, doslovce knjiških zaljubljenika, koji imaju svoje radno vrijeme, ali kad treba povući i zapeti, nitko ne postavlja dodatna pitanja - govori nam Dubravka. Iako svi odreda tvrde kako je neprocjenjivo sve što je nulte kategorije i namijenjeno trajnom čuvanju, živo se sjećaju najzahtjevnijih restauracija.

- Uh, to je bio antifonar iz 1501. godine koji je bio uvezan u teški drveni uvez,

presvučen smeđom kožom, sa željeznim okovima i vidljivim tragovima kopča. Težila je sigurno 50 kilograma, i to je zaista bilo posebno, ali i iznimno fizički zahtjevno. Nakon što smo odvojili kožu od drvenih korica, mikroskopom smo našli ličinke i kukce u drvetu. Zbog toga smo morali napraviti dezinfekciju na drvenoj korici, hrptu, te na vanjskim i unutarnjim letvicama. U Laboratoriju za radijacijsku kemiju i dozimetriju Instituta Ruder Bošković drveni dijelovi uveza zračeni su gama-zrakama kobaltova izotopa i tek smo tada mogli početi s konzerviranjem i restauriranjem. To je uistinu bio projekt koji će se pamtiti cijeli život. A najstarije što smo obnavljali su neke pergamente i knjige iz 11. stoljeća. No ono s čime smo se prvi put susreli i dugo istraživali kako ćemo to restaurirati je kamera, kutija i slike Dalmacije Feliksa Laforesta,

nastali u rasponu od 1868. do 1898. godine. To smo radili dobrih godinu dana - pripovijeda Igor. Gotovo nevjerovatno zvuči da se na jednoj knjizi radi toliko dugo.

JEDNU KARTU SU POPRAVLJALI DVA MJESECA I 14 DANA

Prije no što prionu restauriranju, sve se precizno dokumentira i fotografira, a potom odabiru najbolje metode restauriranja. Izabiru vrste papira te sredstva za neutralizaciju, restauriranje, te uveze i zaštitnu ambalažu. - Pojedine se faze snimaju, a nakon što sve završimo, ponovno se sve dokumentira i fotografira kako bi neke druge generacije znale što smo i kako radili jer jedino će tako oni moći bolje restaurirati ako im to znanost omogući. Nikada u poslu ne pravimo razliku, jer gradivo je namijenjeno trajnu čuvanju. Iako ih već dugo nismo dobili, rekonstruirali smo i

RESTAURATOR MOŽE BITI ČOVJEK BILO KOJE STRUKE, ALI

LI SMO OZRAČITI JEDNU KNJIGU

KORAK UNATRAG

Čak i ako se napravi pogreška sve se može popraviti i vratiti korak unatrag, objašnjavaju

NEMA DOPISIVANJA

Uništeni rukopisi se ne dopisuju nego se zaštićuje ono što je vidljivo

zemljopisne karte. To je malo zahtjevnije od knjiga zbog njihovih formata. Sve se radi kao i pojedinačni listovi, samo je format karte veći pa su i metode restauriranja drukčije. Svaki postupak ima faze koje se ne mogu preskakati niti ubrzavati. Evo, na primjer, na jednoj smo karti kolegica i ja radile dva mjeseca i 14 dana dok je nismo dovršile - objašnjava Dubravka. Na pitanje kako se rješavaju rekonstrukcijskog stresa, naši sugovornici prasnute će u smijeh.

- A kako, kao i u svakom poslu, i u ovom postoji stres jer se ne smiju događati pogreške u smislu da se bilo što izgubi. Do sad nam se nije potkrala niti jedna pogreška, no stvarno se mora biti koncentriran, strpljiv, sve proučiti i jako dobro znati kako ćete raditi - zaključila je Andreja. Prema nekim dostupnim dokumentima 1986. utvrđeno je da je čak 10 milijuna listova

knjiga oštećeno, a nakon Domovinskog rata taj se broj još povećao jer su mnoge vrijedne knjige zbog sukoba čuvane u vlažnim podrumima, štalama, grobnicama... Inače, Hrvatski državni arhiv čuva više od 23.500 dužna metra gradiva od 10. stoljeća do današnjih dana, raspoređenoga u 1850 arhivskih fondova i zbirki. Ova neprocjenjiva zbirka nastala je djelovanjem središnjih tijela državne uprave i pravosuđa, prosvjetnih, kulturnih, zdravstvenih i

vojnih ustanova, ali i velikim zauzimanjem pojedinaca i obitelji te hrvatskoga iseljeničtva da se očuva hrvatska kulturna baština.

U ARHIVU SE ČUVAJU I SVI FILMOVI KOJI SU SNIMLJENI

Posebne cjeline čine zbirka fotografija Fototeke HDA u kojoj je više od 750.000 fotografija različitih oblika i tehnika, te Mikroteka s više od sedam milijuna snimaka dokumenata iz različitih ustanova iz Hrvatske i svijeta.

Hrvatski filmski arhiv čuva nacionalnu filmsku baštinu (255 dugometražnih igranih te 2350 kratkometražnih filmova od 1904. godine do danas), zbirku stranog filma... Spisi, isprave, ugovori, zapisnici, rukopisi, matične knjige, zemljišnici, katastarske mape i upisnici, grafike, karte, planovi i drugi raznovrsni dokumenti skrivaju se na policama državnog arhiva. Knjižnica HDA koja od druge polovice 19. stoljeća sustavno prikuplja arhivističku literaturu, povijesne izvore, službene publikacije i druge relevantne izvore sadrži više od 160.000 svezaka i jedna je od najvrednijih specijalnih knjižnica u Hrvatskoj. Njenu je vrijednost nemoguće procijeniti. Arhiv Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti preseljen je u nove prostore na Strossmayerovu trgu 1947. Tada je uočeno da je dosta građe uništeno. Iz te ideje je i nastao laboratorij za očuvanje knjiga, a u sklopu njega je i knjigovežnica u kojoj se izrađuju okviri za najvrednije.

MILIJUNI STRANICA

U ratu je uništeno čak 500.000 listova vrijednih knjiga

PRECIZNE RUKE I ČELIČNIH ŽIVACA. TO JE SITNIČAV POSAO